

גיליון מספר 11 – דצמבר 2011

טיפים שימושיים לכתיבה - משולחנו של הצוות לעריכת הלשון במכללה¹

התאהבתי בה..... בלשון העברית!

הפעם: גיוונים וגוונים לחג האורים

ואלה שמות החג - חג החנוכה:

חֲנֻכָּה-חֲנוּכָה

- משמעות 1: מן השורש <חנך>, טקס פתיחה או ראשית השימוש בבית חדש וכיוצא בו, "מְזֻמָּר שִׁיר-חֲנֻכָּת הַבַּיִת לְדָוִד" (תהילים ל א). חג בן שמונה ימים (מעשרים וחמישה בכסלו ואילך) לזכר חנוכת בית המקדש בימי החשמונאים.
- משמעות 2: חנו בכ"ה. "בכ"ה בכסלו ימי חנוכה שמונה הם, שלא לספור בהם ושלא להתענות בהם" (שבת כא). עניין כ"ה בכסלו מופיע (שם): דחנוכה הוא חנו-כ"ה. ובפשטות – שבכ"ה חנו מאויביהם, כשגברו על היוונים.

חג האורים - מנהג הדלקת הנרות שנעשה אפייני לגבי חגיגת החנוכה הביא לידי יצירת שם חדש, חג האורים לחג זה.

חג הנרות - מוזכר לראשונה [כשם לחג החנוכה] אצל יוסף פלאויוס.

סמלי החג ושמותיהם

סְבִיבּוֹן: למילה מספר אבות: [בחלק מן המקומות] מיוחסת המילה לאיתמר בן אביי בהיותו בן חמש. הפרסום הראשון של המילה בכתובים מופיע בעיתון 'הצפירה' [24 בדצמבר 1897 (איתמר בן אביי היה אז בן 15)]; דוד ישעיהו זילברבוש הווינאי מייחס לעצמו את החידוש הלשוני הזה.

סְבָב - לבקשת האורח ספר אחד הנערים, שישבו ושחקו שם בהסבב, את מאורע חֲנֻכָּה בעברית (עיתון 'הצבי' תר"ס, ט', כ"ו).

גְּלָגְלוֹן - אי, 'גְּלָגְלוֹן' לי-זה הוא כמעט אחד בעיר. הנה הולך הוא אל דרום וסובב אל צפון, מזמזם וסובב בהליכתו את כל השולחן הערוך עתה לכבוד החג. ...ומה טוב לי לשחק בגְּלָגְלוֹן... [אליהו הלוי (אהל"ל): השפה והחיים, ספר 1, עמ' 88].

גְּלָגְלָן - הילדים משחקים בחנוכה בגְּלָגְלָן (ספרות ימי הביניים).

פְּרָפְרִי - הוי, פְּרָפְרִי בְּ-בְדִיל, צָא בְּמַחֹל (ביאליק, כרכרי).

חֲזָרָר - בְּלִילֵי חֲנֻכָּה הַקְּטָנִים מְגַלְגְּלִים עַל הַשֶּׁלֶחַן אֶת הַחֲזָרָר (מנדלי מוכר ספרים).

¹ ד"ר עדית שר - מרכזת, אדוה אליה, מור ביטון, תהילה כהן, כנרת ראובני-חדד, אוסנת שריג

- **מגדל עוז** - נמצא גם הוא ככינוי לסביבון (מקורו אינו ידוע).
- **חררה** - בערבית, כלי משחק ילדים, הסובב על עוקצו, כעין אותו שמשחקים בו ילדי היהודים בחנוכה. ...הידעת לרנן וראשך למטה ורגלך למעלה **חררה** סובבת על כף רגלך השמאלית וחרב ניצבת על כף רגלך הימנית? (עיתון 'הצבי' תרמ"ט, י', הוספה א').
- **מנורת חנכה** - מנורת חנוכה בת שמונה (או תשעה) קנים (הקנה התשיעי לישמש)
- **חנכה-חנוכייה** - משערים כי את המילה 'חנוכייה' הגתה חמדה בן יהודה, והיא פורסמה בשנת 1897 בעיתון 'הצבי' שכתב אליעזר בן יהודה, קודם לכן נקראה מנורת חנוכה.
- **כד שמן** - כלי עזר להדלקת המנורה
- **כד שמן** - "ויקח שמואל את-כד השמן ויצק על-ראשו..." (שמואל א, י א).
- **צפחת שמן** - "...כד הקמח לא תכלה וצפחת השמן לא תחסר..." (מלכים א, יז יד).
- **מכבי-מקבי** - סברות אחדות למקור השם **מכבי** [ביוונית Maccabeus]
- **מכבי** - **מכבי** מוסבר באופן מסורתי על פי הפירוש המובא בספר יוסיפון הטוען כי מדובר בראשי תיבות של הפסוק "מי כמוך באלים יי" (שמות, טו יא). על פי האגדה, פסוק זה היה רשום על סמל המורדים. הסבר אחר: מדובר בראשי תיבות של שמו של ראש משפחת החשמונאים, אביו מתתיהו כהן בן יוחנן, הידוע יותר בשם מתתיהו החשמונאי. כינוי לגיבור "המכבי מחצבתנו, ומכבים נהיה עד דור אחרון" (שטיינמן).
- **מקבי** - [ממקבת] - כינוי ליהודה משום היותו "כמקבת (פטיש) על ראשי אויבי עמו" ומכאן שמו.
- **מעוֹת חנכה**² - מעות-של-חנוכה - כינוי למתנות-הכסף שמקבלים הילדים מהוריהם ומקרוביהם בימי חג החנוכה. מְמַעָה וּמְעָה נְתַמְלָאָה הַסָּאָה (מנדלי מוכר ספרים) משמעו: דברים גדולים אינם אלא צירוף של פרטים קטנים מרובים (ובלשון חז"ל מוצאים: מטיפה לטיפה נתמלא ההיך").
- **דמי-חנכה** [בעברית החדשה] מן **דמים** שמשמעו: שויו של דבר, מחיר, כסף - "מכר לו את השדה ונתן לו מקצת דמים" (בבא מציעא ה ג).

² **מְעָה** - [בימי התלמוד] שם של מטבע קטן נקרא גם "גרה" ערכו -משישית הדינר או חלק העשרים וארבעה בסלע. בעברית החדשה: כינוי מקובל למטבעות הקטנים בערכם. "נותן אדם מעָה לחנני ולנחתום" (ערובין ז יא).